URTX

POSTIL·LA A DÍEZ DE LIATZASOLO: UN *CASERÍO* A QUIPÚZCOA, LA SEVA FORMACIÓ ARAGONESA I UNA OBRA INEXISTENT A SANAÜJA

Joan Yeguas Gassó

POSTIL·LA A DÍEZ DE LIATZASOLO: UN *CASERÍO* A QUIPÚZCOA, LA SEVA FORMACIÓ ARAGONESA I UNA OBRA INEXISTENT A SANAÜJA

Abstract

El presente estudio pretende aclarar una serie de dudas sobre el escultor Martí Díez de Liatzasolo, activo en Cataluña durante el siglo XVI. Su nacimiento o vinculación a Euskadi, en concreto, con la villa de Alkiza (Quipúzcoa). Su inequívoca formación artística en Aragón, cerca de los maestros activos en Zaragoza entre 1515-1525. Y, finalmente, rechazar una atribución sobre la desaparecida Virgen con el Niño del retablo mayor de Sanaüja (la Segarra).

This study aims to clear up a series of doubts surrounding the sculptor Martí Díez de Liatzasolo, who worked in Catalonia during the 16th century. These include his birth and link to the Basque Country, specifically with the town of Alkiza (Guipuzcoa Province), his undoubted artistic training en Aragón, close to the masters in Saragossa between 1515 and 1525, and finally reject the attribution of the Virgin with Child that disappeared from the main altarpiece in Sanahuja (La Segarra).

Paraules clau

Alkiza, Saragossa, Damià Forment, la Segarra, Manresa.

Martí Díez de Liatzasolo fou un del escultors més destacats que va treballar a Catalunya durant el segle XVI.[1] La primera menció documental és de l'any 1527, en una visura de pintures a Vilassar de Dalt. Tenia fama de ser dur en els peritatges d'obres, per això és cridat sovint: el 1532, juntament amb Damià Forment, realitza la visura del sepulcre de Ramon de Cardona a Bellpuig, obra de Giovanni Marigliano anomenat "Giovanni da Nola"; el 1535 la del retaule major de l'església del monestir de Poblet, de Forment, a qui va criticar exageradament perquè no obtingués més encàrrecs a Catalunya i se n'anés a un altre lloc; i el 1570 analitza un retaule per a l'església de Santa Maria de Palamós, obrat per Joan Plaga. Va formar societat escultòrica amb Joan de Tours, almenys entre 1531 i 1540, per a la realització de 8 obres, i va tenir un parell d'esclaus negres que l'ajudaven entre 1562 i 1564. Està documentat que intervé totalment o parcialment en 18 retaules: 9 a Barcelona (el major de l'església de Sant Jaume el 1530, un per a la capella de la Llotja el 1531, el major de l'església dels Sants Just i Pastor entre 1531 i 1537, un per a la confraria dels carnissers a l'església conventual del Carme el 1532, un per a la confraria dels argenters a l'església franciscana de Santa Maria de Jesús el 1532, el de la capella de l'hospital de Sant Sever el 1541, un altre per al noble Jaume d'Aguilar entre 1545 i 1546, el major de la capella del palau reial menor el 1556, i un per al monestir de Sant Pere de les Puelles el 1578), 8 a la resta de les comarques de Barcelona (els majors de las parroquials de Mollet del Vallès, Marata, Dosrius i Canyamars el 1531; el major de la parroquial d'Arenys de Munt el 1540; un a Montcada el 1544; i un parell a la parroquial de Castellar del Vallès els anys 1569 i 1573), i 1 a Sardenya (per a la catedral de Sàsser el 1548). També realitza una producció desvinculada del suport pictòric, o sigui, exclusivament escultòrica: 5 imatges (un sant Pere per al notari Miquel Benet Gilabert el 1550; un Jesucrist crucificat per al donzell Gabriel Cassador el 1554; una Mare de Déu del Roser amb el Nen per a la parroquial de Llissà de Munt el 1576; un sant Llorenç per a l'argenter Gracià Ferris el mateix 1576; un altre Jesucrist clavat a la creu per a la parròquia del castell de la Granada el 1578). Però la seva obra més coneguda és el Sant Sepulcre conservat a l'església del Sant Esperit de Terrassa, realitzat en alabastre entre 1539 i 1541, amb la firma en el sudari, on l'artista ens mostra la seva habilitat tècnica i la seva capacitat expressiva, que féu pensar, erròniament, en una formació italiana de l'escultor. La seva manera de treballar va variar cap a l'anàlisi d'obres italianes arribades a Catalunya (com el sepulcre de Bellpuig o els relleus de Miquel Mai), l'observació del món que l'envoltava, i l'imprescindible coneixement dels gravats (aspecte que hauria potenciat a l'estar associat amb pintors com

[1] Aquest treball s'inscriu dins de les activitats científiques del *Grup de Recerca Consolidat de la Universitat de Lleida "Art i Cultura d'Època Moderna", núm. 2005SGR00618 (dir. Dr. X. Company), reconegut pel Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació de la Generalitat de Catalunya*. I compta, a més, amb el suport del *Centre d'Art d'Època Moderna (CAEM)* de la Universitat de Lleida (dir. X. Company). Vull donar les gràcies a diferents persones: Pello Joxe Aranburu, per fer-me conèixer una mica el passat d'Alkiza amb els seus llibres i articles; Francesc Vila, per les facilitats que sempre ofereix en l'estudi del fons del Museu de Manresa; i Dra. Maria Garganté, per la fitxa manuscrita de l'Arxiu Duran i Sanpere.

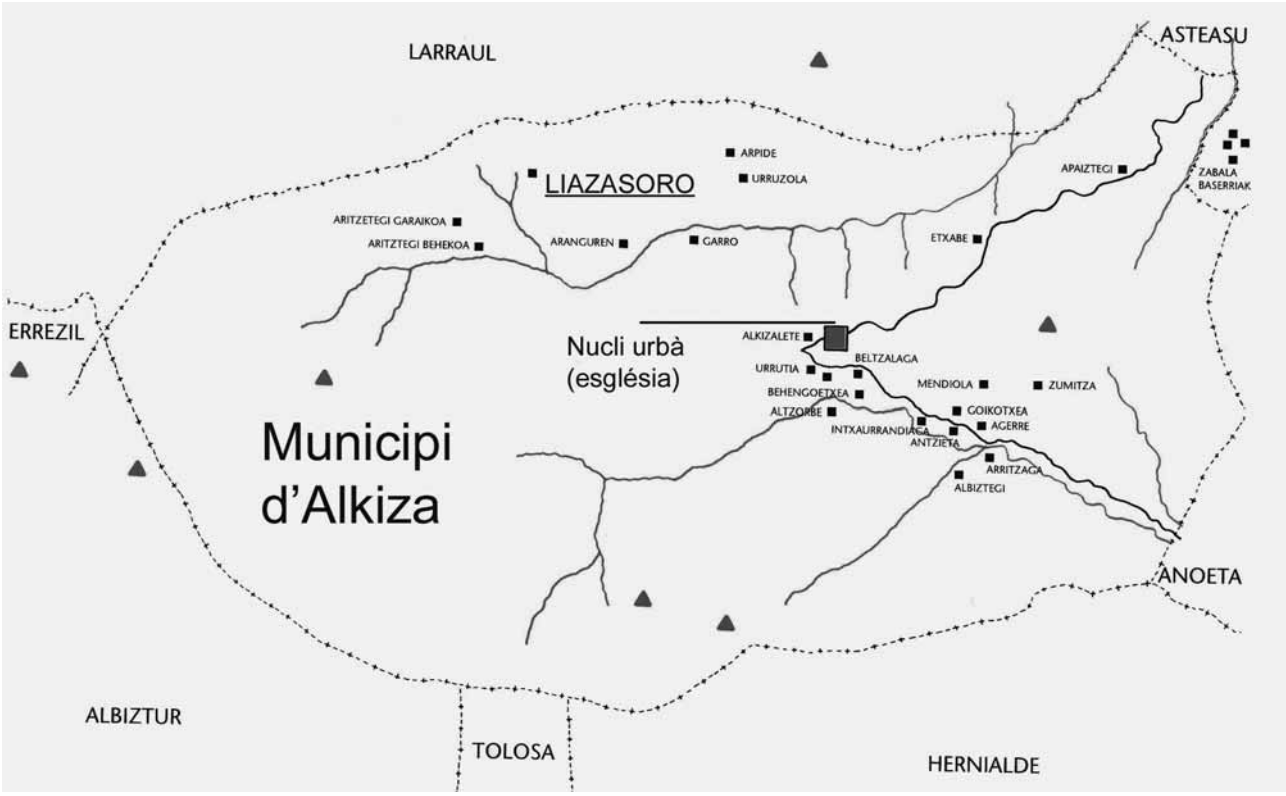

Fig. 1
Mapa del municipi d'Alkiza, assenyalant els diferents *caseríos* de la població (font: Pello Joxe ARANBURU).

Pere Nunyes, Pere Serafí o Benet Sanxes Galindo). De les múltiples obres que se li atribueixen, a dia d'avui, només es pot acceptar la Dama de l'ermini (o Priscil·la) que es troba al Museu Frederic Marès de Barcelona, datable entre 1535 i 1545.[2]

Un caserío a Alkiza (Guipúzcoa)

Un dels enigmes més complexos al voltant de l'escultor Díez de Liatzasolo ha estat conèixer els seus orígens, lloc de naixement i formació artística, abans que arribés a Catalunya. Només sabíem que era fill d'un mestre de cases de Guipúzcoa anomenat Otxoa, i de la seva muller Juana, segons el testament del mestre, redactat el 18 de juny de 1565. Gràcies a la fortuna, hem sabut que en el municipi d'Alkiza, actual província de Guipúzcoa, existeix un *caserío* que actualment s'anomena "Litxaso", però que és una deformació d'un nom antic, que era "Linazasoro" o "Liazasoro" (traduït seria "l'era del lli"). Aquesta casa es trobava a l'inici del torrent de Murkaitz (fig. 1), forma part del rierol Aranguren, afluent del riu Oria, fins que un incendi la va destruir en el primer terç del segle XX. Avui està completament en ruïna, només en queden les parets i hi ha brotat una arbreda (figs. 2 i 3). En la matrícula parroquial de la vila entre 1851 i 1867 apareixen fins a tres famílies vivint sota el mateix sostre a Liazasoro: els Beloqui (en el registre de 1867 només resten l'avi i la mare, pel que en breu passaria al cognom Lizarreta), els Letamendia, i a partir de 1855 els Eceyza (per casament amb una Beloqui).[3] El cognom dominant del *caserío* hauria canviat amb el curs dels anys, ja que entre 1694 i 1741 trobem els Urruzola, i el 1771 els Sorarrain.[4] I, anteriorment, els Díez. En la primera assemblea documentada a Alkiza, realitzada a la parròquia de San Martín el 20 de novembre de 1396, ja apareix un "Pedro Dias de Hacasoro".[5] En el segle XVI trobem un "Juan de Liazasoro" o "*Liazasoroko etxean Joanek*" ("Juan de la casa de

[2] Vegeu: Joan YEGUAS, "Sobre l'escultor Martí Díez de Liatzasolo (circa 1500 - 1583)", *Locus Amoenus*, 5, 2000-2001, pp. 179-194; Joan YEGUAS, "Giovanni da Nola e la tomba del viceré Ramon de Cardona. Il trasferimento da Napoli a Bellpuig e i legami con la scultura in Catalogna", *Napoli Nobilissima*, VI (5 epoca), 2005, pp. 3-20.

[3] Pello Joxe ARANBURU UGARTEMENDIA, *Alkizako kristautasunaren bilakaera. Eta 1851-1867 urteetako matrikula parrokiala*, Alkiza, 1998, pp. 35, 47-48, 59, 68-69, 77, 86-87, 95, 104, 112, 123, 132, 139, 147, 154-155, 162, 170, 177.

[4] Pello Joxe ARANBURU UGARTEMENDIA, *Alkiza auzo eta hiribilduaren. Azterketa historika (1348-1950)*, Alkiza, 2001, p. 123-125, 251, 301 y 747.

[5] P. J. ARANBURU, *Alkiza auzo eta*… (Op. Cit.), p. 53.

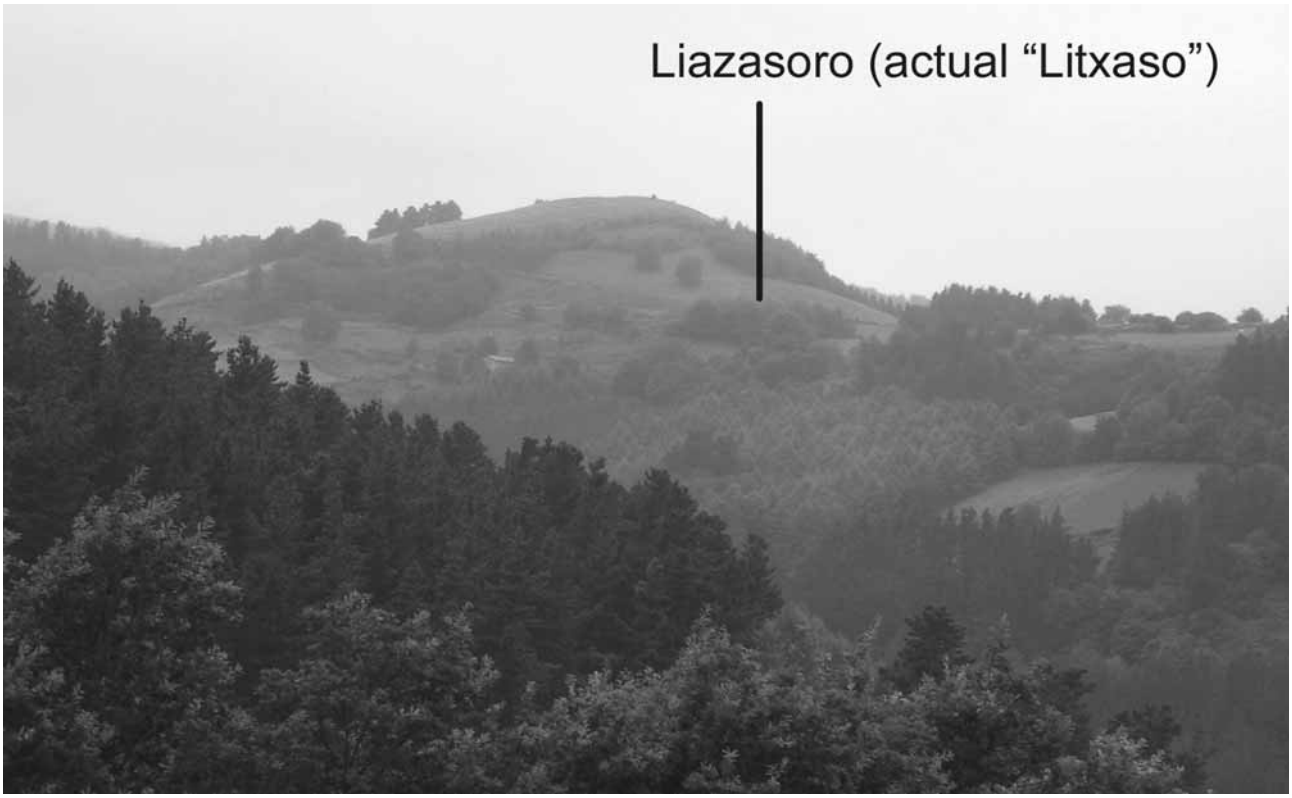

Fig. 2
Vista de la part nord-oest del terme d'Alkiza, assenyalant la ubicació de l'antic *caserío* de Liazasoro, avui anomenat “Litxaso” (foto: J.Y.).

Liazasoro”), documentat entre 1516 i la data que redacta el seu testament el 1553, on afirma tenir quatre fills (Mari Iñigo, Martín, Domingo i Catalina).[6]

En conclusió, tot apunta que la família Díez de Liatzasolo eren originaris d'Alkiza: 1) cognom Díez vinculat al *caserío* de Liazasoro des de finals del segle XIV; 2) el mestre s'anomenava com el sant titular de la parroquial de la vila, per la qual cosa bastants veïns celebrarien la seva onomàstica per sant Martí; 2) l'ofici de picapedrer deuria estar vinculat a la família ja que l'1 de setembre de 1573 un altre “Juan de Liaçasoro”, veí d'Alkiza, rep la quantitat de 236 ducats per unes obres arquitectòniques fetes a la parroquial de San Martín.[7] Un altre fet, quasi inqüestionable, és la pròpia raresa del renom, que fora d'Euskadi ha desaparegut o hauria derivat cap a una altra cosa, i dins el propi territori va derivar cap a “Linazasoro”.[8] Per tant, donada l'antiga costum basca de dir el nom del *caserío* (encara més si el cognom era força comú, com en aquest cas “Díez”), i la tossuderia del mestre i els seus germans en cognominarse d'una forma tan dificultosa per a la fonètica dels notaris catalans i aragonesos, hem de concloure que eren nascuts a Euskadi. En els primers anys d'estada a Catalunya, el mestre Martí intenta utilitzar el nom del *caserío* com a nom identificatiu, ja que el cognom Díez no l'utilitza fins al 1535, quan es deu cansar de la deformació que se'n fa (vegeu apèndix 1).

La formació aragonesa

La carrera artística documentada de Díez de Liatzasolo es desenvolupa íntegrament a Catalunya, amb l'excepció d'una obra per a l'illa de Sardenya.[9] La seva presència al Principat, a partir de 1527, sempre està vinculada a realització o visures d'obres, en un paper protagonista, per tant, es tractaria d'un escultor independent, que hauria rebut una formació artística en una altra banda. La meva hipòtesi és que fou educat, primer en el taller patern, i després en un taller escultòric aragonès.

El seu pare Otxoa, com tants altres mestres picapedrers bascos, durant el segle XVI hauria emigrat, i s'hauria establert a l'A-

6 P. J. ARANBURU, *Alkiza auzo eta…* (Op. Cit.), pp. 58 y 63.
7 P. J. ARANBURU, *Alkiza auzo eta…* (Op. Cit.), pp. 76-78.
8 Segons l'Instituto Nacional de Estadística a l'Estat espanyol hi ha 143 persones cognominades així de primer, i 127 de segon, de les quals quasi un 80% habiten a la província de Guipúzcoa; totes les altres variants contemplades no apareixen. Vegeu: http://www.ine.es/fapel/FAPEL.INICIO.

Fig. 3
Estat actual de l'antic *caserío* de Liazasoro, avui anomenat "Litxaso" (foto: Pello Joxe ARANBURU).

ragó.[10] Així ho demostra el testament del mestre, datat el 1565, on esmenta dos germans seus. El germà gran era Juan, i ja era difunt, però tenia una filla, anomenada María, que vivia a Saragossa. Martí tenia un altre germà, esmentat com a "Pedro Díez quondam obrer de vila", la seva vídua, Isabel Foerres, i els seus tres fills vivien a Alagón, a 28 km de Saragossa; aquest altre germà s'ha d'identificar amb un obrer de la vila de Saragossa documentat entre 1532 i 1537, esmentat com a "Pedro Díez de Liaçasola" o "Pedro Dias de Riaçasasola".[11]

No sabem en quina data Otxoa i la seva família hauria arribat a l'Aragó, en tot cas, fou en el taller patern on el jove Martí, així com el futur obrer de villa anomenat Pedro, i potser també Juan, començarien a treballar la pedra. Però perquè Martí hagués passat de ser un picapedrer a ser un imaginaire, hauria hagut d'entrar en un taller d'escultura entre 1515 i 1525. En aquestes dates ja havia mort Gil Morlanes dit "el vell", i podia haver acabat d'aprenent en el taller del valencià Damià Forment, en el taller del jove Gabriel Joly (deixeble de Forment, però mestre independent a partir de 1520), en el taller del florentí Juan de Moreto (documentat a partir de 1521); tampoc cal descartar la figura de Gil Morlanes "el jove", que hereta l'important taller del seu pare i a

9 Al marge de constatar el domini feudal que la noblesa catalana tenia a diferents parts de Sardenya, també deuria ser habitual el fet que artistes actius a Barcelona treballessin a l'illa, i a la inversa. Des del punt de vista pictòric ha estat més estudiat, amb un parell de protagonistas destacats: Joan Barceló i l'anomenat "Mestre de Castelsardo". Però també és un aspecte relacionable amb l'escultura: entre 1496-1497 el fuster Pere Torrent tenia un parell de col·laboradors sards, Mates Cases (de Sàrrer) i Pere Magnies (de Càller), en l'execució del retaule major de la parroquial de Sant Joan de les Abadesses; o el 1535 l'imaginaire Jaume Rigalt contractava la realització d'una Dormició de la Mare de Déu i dotze apòstols pel *duomo* d'Oristà; d'aquest grup es conserven vuit figures al mateix temple. Vegeu: Josep MASDÉU, "Dos retaules de Sant Joan de les Abadesses", *Butlletí del Centre Excursionista de Vic*, 1915-1917, pp. 120-126; Alessandra PASOLINI, "Un retablo scultoreo per il duomo di Oristano", *Annali della Pontificia Facoltà Teologica della Sardegna*, XIV, 2005, pp. 317-328; Maria Grazia SCANO, "Presències catalanes a la pintura de Sardenya", *L'art gòtic a Catalunya. Pintura*, III (Darreres manifestacions), Barcelona, 2006, pp. 244-255.

10 Vegeu la gran quantitat de bascos que apareixen a: Jesús MARTÍNEZ VERÓN, *Arquitectos en Aragón. Diccionario histórico*, Zaragoza, 2000.

11 Carmen GÓMEZ URDÁÑEZ, *Arquitectura civil en Zaragoza en el siglo XVI*, Zaragoza, 1988, vol. II, p. 167; Joan YEGUAS GASSÓ, *L'escultor Damià Forment a Catalunya*, Lleida, 1999, p. 41.

Fig. 4
Anònim, Mare de Déu amb el Nen, imatge principal de l'antic retaule major (circa 1650), església parroquial de Sanaüja, cremat el 1936 (foto: arxiu Lluís Farga).

Fig. 5
Anònim, Mare de Déu amb el Nen (1650-1700), de procedència desconeguda i ubicada en un retaule que no és l'original, Museu Comarcal de Manresa (foto: Francesc Vila).

inicis de la dècada dels anys 20 del segle XVI s'associa amb Joly i Moreto. Es podria identificar a Martí Díez de Liatzasolo amb "mastre Martin criado" que Forment nomena el 6 de juny de 1525 per a cobrar una quantitat a Binèfar, bisbat de Lleida, quan per aquelles dates el mestre valencià estava obrint mercat cap a Catalunya.[12] A més, també cal destacar que la primera presència documentada de Forment a Barcelona, el 26 de novembre de 1531, és per a la signatura del contracte per al retaule major de l'església dels Sants Just i Pastor de Barcelona, juntament amb Díez de Liatzasolo i Joan de Tours.[13]

Una obra inexistent a Sanaüja

El 1974 Duran Sanpere afirmava a la *Gran Enciclopèdia Catalana* que Díez de Liatzasolo era també autor "de la imatge de la Mare de Déu de l'altar major de Sanaüja (1543)".[14] Mai abans s'havia dit, per tant, es tractava d'una obra fins llavors inèdita. Aquest comentari de Duran Sanpere fou recollit per la bibliografia posterior. El 1986 Garriga en fa un esment breu en l'estat de la qüestió que dedica a l'escultor.[15] El 1998 Garganté també n'hi parla en un inventari artístic de la vila segarrenca, en el moment de referenciar el retaule major de la parroquial (aquest

[12] Probablement es tracti de Martí de Aurreta, natural d'Athaun (Guipúzkoa), que firmava com a aprenent amb Forment per 3 años el 15 d'abril de 1523. Vegeu: Manuel ABIZANDA BROTO, *Documentos para la historia artística y literaria de Aragón*, Zaragoza, 1915-1932, vol. II, p. 206; Ana Isabel SOUTO SILVA, "Nuevas aportaciones documentales sobre el orígen de Damián Forment. Su vinculación familiar con el Bajo Aragón y posibles circunstancias de su traslado de Valencia a Zaragoza", a *Boletín del Museo e Instituto «Camón Aznar»*, LI, 1993, p. 81 i nota 325.

[13] Agustí DURAN i SANPERE, "L'escultor Damià Forment i l'altar major de Sant Just, de Barcelona", *Vida Cristiana*, XVII, núm. 139, 1930, p. 215-224.

[14] Agustí DURAN i SANPERE, "Díez de Liatzasolo, Martí", *Gran Enciclopèdia Catalana*, 6, Barcelona, 1974, p. 263.

[15] Joaquim GARRIGA - Marià CARBONELL, *L'art del Renaixement. Segle XVI*, (Història de l'art català, IV), Barcelona, 1986, p. 119.

últim una estructura datable cap a 1650): "com a imatge titular del retaule s'hauria col·locat probablement la que fou esculpida gairebé un segle abans –al 1543- per un escultor de primera fila com Martí Díez de Liatzasolo".[16]

Existeixen diferents buits documentals en la trajectòria documentada de Díez de Liatzasolo, però de les 21 obres documentades, 20 es realitzen a les comarques de Barcelona (al que es podria sumar el peritatge de Vilassar de Dalt) i 1 a Sardenya; fora d'aquesta zona només està present en 3 visures: Bellpuig, Poblet i Palamós. Per tant, la realització d'una obra a Sanaüja, l'Alta Segarra, surt d'aquesta lògica territorial. A més, el retaule de Sanaüja fou cremat el 1936, i com que les fotografies antigues són de conjunt, la imatge de la Mare de Déu no es pot jutjar adequadament a nivell estilístic.

Gràcies a la recerca sobre la vila de Sanaüja, la Dra. Maria Garganté va trobar un paper manuscrit del propi Agustí Duran i Sanpere a l'Arxiu Històric Comarcal de Cervera.[17] En aquest full hi havia la referència arxivística on Duran Sanpere havia vist la notícia. En concret, es tractava d'un "Llibre de comptes (de Sanahuja?) vist cap al 1950 a Lleida (Institut d'Estudis Ilerdencs)". A l'arxiu d'aquesta institució lleidatana hi ha un petit fons procedent de Sanaüja, i el volum en concret està classificat erròniament sota el títol "Llibre de comptes de la confraria del St. Esperit de Sanaüja" (es tracta d'un fragment de llibre de comptes sobre la parròquia de dita vila).[18] L'anàlisi de la documentació ens revela una mala lectura paleogràfica de Duran Sanpere. Segons el document, el 15 de novembre de 1550 el senyor "misser Contreres... vicari general [de la parròquia? / del bisbat?]" havia pagat a "mestre Martí per les mans de la roba i gipó a tallar a dit senyor nou sous y mig". Hom podia haver confós la paraula gipó, per "gupo", i haver-ho derivat cap a "grupo"; però, és clar, el preu és irrisori. Però el tema s'aclareix en un altre punt: "Item me a acomanat una tassa de argent d'en Jaume Mis, que té penyora per un ducat, del qual ducat vol pagà a mestre Martí per la roba li a tallada nou sous y mig, y quinze sous y mig per l'oli, y tanvé li compra una camisada y un gipó pal dit senyor, a pagat lo ducat e Mis a li tornada la tasa". Efectivament, aquest mestre Martí era un sastre.

Un efecte col·lateral d'aquesta investigació ha estat conèixer una sèrie de rumors que corrien per la vila de Sanaüja, pels quals la Mare de Déu que hi havia en el retaule major, l'atribuïda erròniament a Díez de Liatzasolo, estava en el Museu Comarcal de Manresa. Davant la possibilitat de contemplar la imatge, ens vam posar en contacte amb Francesc Vila, director del dit museu. A través de la fotografia antiga, Vila ha buscat en el fons del museu manresà aquesta obra, i el resultat fou respondre que en dit museu no existia cap obra com la que apareixia a la foto, però comentava que n'hi havia una altra, d'origen desconegut, que s'assemblava a la de Sanaüja. La Mare de Déu de Sanaüja era obra d'un escultor de qualitat, una imatge que hauria servit de model a un altre artífex de l'entorn, el qual hauria executat la que avui es conserva al Museu de Manresa. Dues obres amb una mateixa tipologia, ja que les Maredédéus suporten el Nen amb un sol braç (el seu braç dret), i amb l'altra mà (l'esquerra) fan el mateix gest. Però són dues obres diferents, ja que no tenen la mateixa factura estilística, fet que es pot observar en diferents detalls, com en la manera de fer el plecs de la roba, entre altres (vegeu fig. 4 i 5).

[16] Maria GARGANTÉ - Jordi OLIVA - Josep ROS, *Municipi de Sanaüja*, (Inventari del patrimoni arqueològic, arquitectònic i artístic de la Segarra, I), Hostafrancs, 1998, p. 83-84.
[17] AHCC, Fons Duran Sapere, Caixa 20, full solt.
[18] IEI, Llibre de comptes de la confraria del St. Esperit de Sanaüja, 1546-1551, sense foliar, signatura capsa 59/8/1.

Apèndix

Relació cronològica de les diverses maneres com els notaris van escriure el nom de l'escultor Martí Díez de Liatzasolo.

- 1527 (Vilassar de Dalt): "mestre Martí".
- 1530 (St. Jaume, Barcelona): "Martinus de Liatxasola" / "Martinus de Liatxaso".
- 1531 (Llotja, Barcelona): "Martinus de Liathosolo" / "Martinum de Liatsosolo".
- 1531 (Mollet del Vallès, Dosrius, Marata i Canyamars): "Martín de Liatxasolo".
- 1531 (Sts. Just i Pastor, Barcelona): "Martí de Leatçosolo" / "Martí de Liatzosolo" / "Martí de Leatzosolo" / "Martí de Liatçosolo".
- 1531 (Bellpuig): "mestre Martí".
- 1532 (Cf. Carnissers, Barcelona): "Martín de Liatxasolo" / "Martín de Liatxeasolo".
- 1535 (Judici de Poblet): "Martín Díez de Aliazque" / "Martín Díez de Aliaza" / "Martín Díez" / "mestre Martí".
- 1535 (Capítols matrimonials): "Martí Díez".
- 1539 (Terrassa, firma autògrafa): "Martí Díez de Liatzasolo".
- 1539 (Lloguer de casa a Barcelona): "Martino Díez".
- 1540 (Arenys de Munt): "mestra Martí".
- 1541 (Sts. Just i Pastor, Barcelona): "Martinum Dies de Liasola".
- 1541 (St. Sever, Barcelona): "Martinum Díez de Liassasolo".
- 1544 (Montcada): "Martyni Dies".
- 1546 (Aguilar, particular): "Martinus Dies de Liasasolo".
- 1548 (Sàsser): "Martinus Diez alias Sosolo".
- 1550 (Gilabert, particular): "Martinus Díez Liatsosolo".
- 1554 (Cassador, particular): "Martinus Díez".
- 1556 (Palau, Barcelona): "Martinus Díez Liatzasolo" / "Martín Díez".
- 1559 (Castellar del Vallès): "Martí Díez Liasasola" / "mestre Martí".
- 1563 (Gilabert, particular). "Martinus Dies Sosolo".
- 1565 (Venda d'esclau): "Martinus Dias de Dias Sosollo".
- 1565 (Testament seu): "Martín Díez de Liassosoro".
- 1573 (Castellar del Vallès): "Martinum Dias de Solo".
- 1576 (Llissà de Munt): "Martí Dies de Liessosolo".
- 1576 (Ferris, particular): "Martí Dies de Liessosolo".
- 1578 (Granada del Penedès): "Martí Díez de Liassosolo".
- 1578 (St. Pere Puelles, Barcelona): "Martinus Dies de Litchasolo".
- 1583 (Testament de sa muller): "Martín Dies".